Kjarval og „Kjarval“

MYNDLIST

Listasafn Reykjavíkur/Kjarvalsstaðir

MÁLVERK JÓHANNES SVEINSSON KJARVAL

Opið alla daga nema mánudaga frá kl. 10–18. Aðgangseyrir 300 kr. Sýningin stendur til 24. maí. Sýningarskrá kostar 1.650 kr.

SAMHLIÐA stórri yfirlitssýningu á verkum Kjarvals frá lokum síðari heimsstyrjaldar og til andláts hans árið 1972 hafa stjórnendur Kjarvalsstaða stigið það djarfa skref að setja upp í miðrými hússins sýningu þar sem Einar Garibaldi Eiríksson tekur ófeiminn á goðsögninni um Kjarval – Kjarval sem táknmynd og táknrænni undirstöðu í samfélagi okkar. Þetta dregur ekki á nokkurn hátt úr gildi yfirlitssýningarinnar sem mikil vinna hefur verið lögð í að undirbúa og gera sem best úr garði. Þvert á móti er óhætt að segja að samsetningin gefi áhorfendum dýpri skilning á viðfangsefninu og dragi upp á yfirborðið ýmsar mótsagnir í afstöðu þjóðarinnar til þessa uppáhaldssnillings sín sem annars hefur verið farið með sem feimnismál. Samsetning þessara tveggja sýninga er svo vel heppnuð að erfitt er að fjalla um þær hvora fyrir sig án þess að minnast á hina, en hér verður þó leitast við að gera hvorri skil á eigin forsendum.

Kjarvalssýningin „Af trönum meistarans 1946–1972“ er þriðja og síðasta sýningin í röð þriggja sem haldnar hafa verið á undanförnum fjórum árum og sem Kristín G. Guðnadóttir hefur haft meginumsjón með. Á þessum þremur sýningum hefur verið tekið á öllum ferli Kjarvals. Sú fyrsta fjallaði um mótunarárin frá 1895 til 1930, önnur um landslagslist Kjarvals frá 1931 til 1946, og nú er komið að því að fjalla um hinn fullþroskaða listamann – meistarann, eins og snemma var reyndar farið að kalla hann. Með hverri sýningu hefur verið gefin út skrá þar sem Kristín rekur feril listamannsins á hverju tímabili, greinir frá viðbrögðum samtímamanna við verkum hans og rýnir í lykilverk. Þá er í skránni æviferill Kjarvals þar sem greint er frá vinnu hans, sýningarhaldi og ritstörfum ár fyrir ár og er mikill fengur í slíku yfirliti.

Eins og Kristín nefnir í sýningarskránni og eins og allir þekkja sem reynt hafa að greina verk Kjarvals, er erfitt ef ekki nær ómögulegt að flokka þau í tímabil, greina niður eftir stefnum og stíl eða hólfa niður á annan hátt. Að vísu má auðvitað í grófum dráttum rekja helstu áhrifavalda í list Kjarvals, þær stefnur sem hann kynnist ungur og gerir tilraunir með á námsárunum og fyrst eftir að hann snýr aftur heim frá námi. En málaralist Kjarvals er fyrst og fremst hans eigin og eins og kemur vel fram á þessari sýningu beitti hann mismunandi stílaðferðum eftir hentugleika hverju sinni og virðist aldrei hafa litið á þær sem hugmyndafræðilegt sáluhjálparatriði eins og margir samtímamenn hans og yngri listamálarar. Þannig snýr impressjónisminn sem Kjarval kynntist ungur aftur í hraun- og mosabreiðum, expressjónískir drættir gera honum kleift að mála áhrifamiklar mannamyndir og furðuverur án þess að hirða of mikið um raunsæi og jafnvel hreinflatarmálverkið og kúbismi nn verða að eins konar tækni við að draga fram byggingu hrauns og kletta allt fram á síðustu starfsár hans. Allar þessar stefnur og aðferðir fara saman í verkum Kjarvals, einkum þegar komið er fram á það tímabil sem hér er til umfjöllunar.

Við lok síðari heimsstyrjaldarinnar er óhætt að segja að Kjarval hafi verið kominn á hátind ferils síns. Sem listamaður hefur hann öðlast fullkomið öryggi og getur tekist á við hvaða verkefni sem er og þroskað sínar eigin hugmyndir án þess að þurfa að leita í smiðju annarra. Hann er þá jafnframt orðinn vinsæll listamaður og hefur því fjárráð til að vinna áhyggjulaus að list sinni og takast á við stærri málverk en áður; hann þarf ekki lengur að spara við sig striga og lit. Þá málar hann meðal annars stóru myndina „Krítik“ sem er ein af lykilmyndunum á þessari sýningu.

Á sýningunni er margt kunnuglegra verka eins og eðlilegt er þegar rekja á feril svo þekkts listamanns, en þar er líka að finna sjaldséðari verk – mörg úr einkaeign – sem listunnendur ættu ekki missa af að skoða. Meðal margra áhugaverðra mynda má nefna málverk úr Gálgahrauni frá árinu 1960 þar sem samspil geómetríska forma lífgar hraunmyndanirnar. Geómetrían verður Kjarval líka tæki til náttúrutúlkunar í myndinni „Land og loft“ frá árinu 1965, en þá mynd gaf Eyrún Guðmundsdóttir, Kjarvalsstöðum. Symbólismi nn eða táknsæið sem var svo ríkur þáttur í list Kjarvals sést hér víða í áhugaverðum myndum, til dæmis í myndunum „Skýjafar“ frá 1955 og „Storknaður hraði“ frá 1954, en þær eru báðar í einkaeign. Fantasían og ævintýraheimurinn sjást hér líka, til dæmis í myndinni „Ævintýri á hafinu“ frá 1948, og einfaldur, einlægur natúralismi nn nýtur sín í verkum eins og „Tjaldið mitt“ frá 1946, en báðar síðastnefndu myndirnar eru líka í einkaeign.

Þessi yfirlitssýning hlýtur að teljast mjög vel heppnuð og til fyrirmyndar um margt. Auðvitað má alltaf kvarta yfir því að hin eða þessi myndin sé ekki höfð með, en hér hefur verið tekin sú stefna að blanda saman þekktum lykilverkum og óþekktari myndum sem sjaldan hafa komið fyrir augu almennings. Einmitt þess vegna verður sýningin svo spennandi, lifandi og áhugaverð. Á henni kynnast jafnvel þeir sem best til þekkja nýjum verkum um leið og samhengið er rakið með tilvísun til verka sem flestir þekkja. Þessi sýning er því ekki aðeins fræðileg úttekt heldur lifandi og spennandi listupplifun.

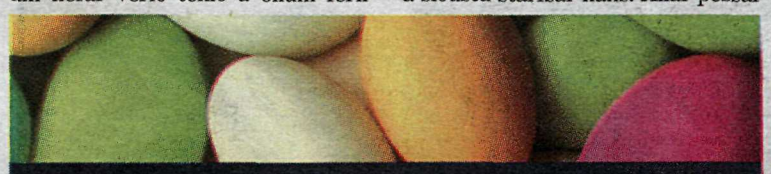
JÓHANNES Kjarval: Hinn tröllslegi „Amor Íslands“, mynd frá 1946 í eigu Reykjalundar.

MÁLVERK/BLÖNDUÐ TÆKNI EINAR GARIBALDI EIRÍKSSON

Til 14. mars. Sýningarskrá kostar 1.000 kr.

EINS og getið var hér að ofan er í miðrými Kjarvalsstaða sýning þar sem Einar Garibaldi Eiríksson tekur ófeiminn á goðsögninni um Kjarval, sambandi þjóðarinnar við þennan sérvitra snilling sinn og ýmis feimnismá þar að lútandi. Sýningin ber yfirskriftina „Blámi“ en það vísar bæði til litarins sem ráðandi er í myndunum og til fjarlægðarinnar sem gerir fjöllin blá og látna listamenn að goðum. Í þessum bláma sér þjóðin sjálfa sig speglaða í goðsögninni um listamanninn, allt sem á hann minnir er orðið hluti af sjálfsskilningi okkar og hann er meira að segja orðinn „óbein trygging fyrir verðgildi íslensku krónunnar“, eins og Jón Karl Helgason segir í inngangi að sýningarskrá og vísar þá til tvö þúsund króna seðilsins sem Seðlabankinn setti í umferð ekki fyrir löngu.

Einar Garibaldi hefur áður sýnt að hann kann einkar vel að fara með tákn eða merki í myndlist – að draga fram djúpar og margræðar tilvísanir úr hversdagslegustu táknum og vegamerkjum. Hér setur hann fram heilan táknheim sem allur hverfist um Kjarval, ímynd hans og minningu. Hér má sjá hið fræga fangamark meistarans, tölustafina sem sýna verðgildi seðilsins sem ber mynd hans og merki Reykjavíkurborgar sem hefur tekið að sér að

Dagskráin þín er komin út

20. janúar–2. febrúar

Hilmar Jensson gítarleikari kynnir hlustendum Rásar 1 framsækinn djass.

Litið inn hjá Loga, Illuga og Þóru í Gettu betur.

Afleiðingar af hvarfi Michaels Jordans úr körfuboltanum.

Kvikmyndayfirlit, gagnrýni og einkunnagjöf Sæbjörns Valdimarssonar.

Í Dagskrárblaðinu þínu.

Morgunblaðið dagskrá

í allri sinni mynd!

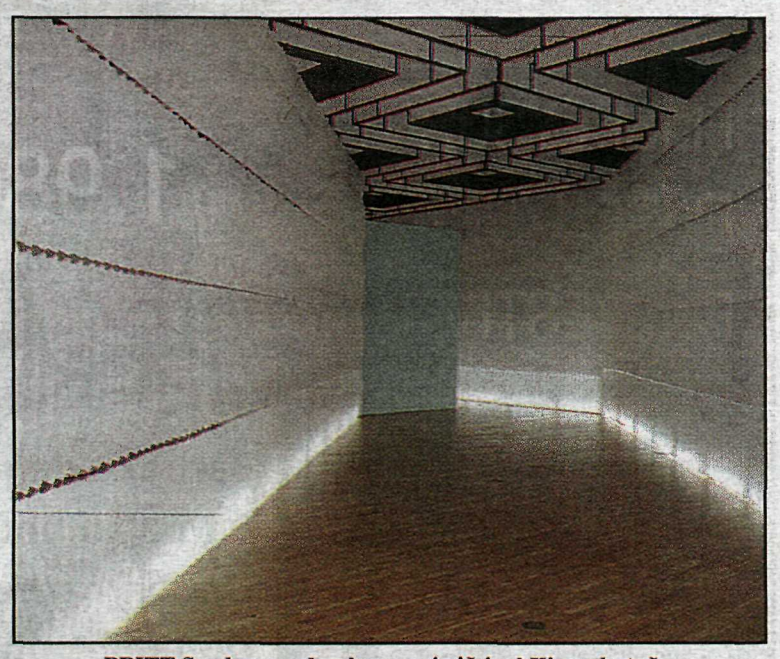
Í kyrrðinni

INNSETNING BRITT SMELVÆR

Opið alla daga nema mánudaga frá 10–18. Aðgangseyrir kr. 300. Sýningin stendur til 7. mars. Sýningarskrá kostar kr. 750.

LÍKT og í flestum öðrum listgreinum hefur tilhneigingin í textíllist undanfarna tvo áratugi verið til að leita útfyrir hin hefðbundnu takmörk fagsins, leita efna og aðferða annarra en þeirra sem forfeður og -mæður okkar ánöfnuðu okkur með vefstólnum og leitast við að virkja þá fjölbreyttu tjáningarmöguleika sem spruttu upp af konseptlistinni og hinum margháttuðu nýlistarstefnum sjöunda og áttunda áratugarins. Ferill norsku listakonunnar Britt Smelvær endurspeglar þessa þróun. Fyrir tæpum tuttugu árum ákvað hún að yfirgefa ekki aðeins hefðbundnar aðferðir heldur einnig hinn hefðbundna sýningarvettvang sýningarsalarins. Þess í stað fór hún að vinna útiverk sem áttu meira skylt við landlist eða náttúruinnsetningar en textíl. Efniviðinn fann hún þá gjarnan í náttúrunni sjálfri, trjágreinar og skífur skornar af trjábolum. Af þessari vinnu spruttu ýmist skúlptúrar sem standa úti í náttúrunni eða jafnvel verk sem verða varanlegri hluti af náttúrunni og ummynda hana sjálfa, eins og tjörnin sem hún gróf á Jótlandi árið 1992 og sjá má af mynd í sýningarskrá.

Í sýningunni sem nú má sjá á Kjarvalsstöðum hefur Britt snúið aftur inn í sýningarsalina, en það er óhætt að segja að hún lætur á engan hátt stjórnast af rými safnsins heldur ummyndar það og endurskapar að eigin geðþótta. Upphaflega hugmyndin að verkunum sem hún sýnir nú kviknaði þegar hún fékk að verja tveimur vikum í veggfóðursverksmiðju í Danmörku árið 1995 þar sem hún gerði tilraunir með veggfóðursstrangana og leitaði leiða til að fella þá inn í listsköpun sína. Niðurstaðan var annarsvegar að fræsa veggfóðursstrangana niður í hálfkúlur líkt og í verkunum sem sjá má á gólfinu á Kjarvalsstöðum, en hins vegar að brjóta pappírinn í fellingar, klæða með honum veggi og umskapa rými.

BRITT Smelvær endurskapar rýmið í sal Kjarvalsstaða.

Það er óhætt að segja að Britt hafi umskapað salarkynnin á Kjarvalsstöðum, enda standa flestir áhorfendur kyrrir nokkra stund þegar þeir koma inn í salinn og sjá pappírsfellingar hennar fyrst. Fellingarnar ná frá gólfi upp í loft – eða upp í strúktúrinn sem hangir úr loftinu í vestursal hússins – og undarlegt samspil skugga og birtu skapa draumkennd hrif sem yfirskrift sýningarinnar lýsir vel: Kyrrð. Sú kyrrð sem áhorfandinn skynjar á jafnvel eitthvað skylt við náttúrukyrrð, djúpa ró sem lýsir sjónrænni upplifun og heildarhrifum. Einfaldleikinn í framsetningunni leiðir hugann frá verkinu sjálfu að einhverju innra rými sem er afstrakt og fullkomlega tært, ómengað og stílhreint.

Innsetning Britt Smelvær á Kjarvalsstöðum er afar áhugaverð fyrir margar sakir. Hún sýnir hvernig beita má einföldum fjöldaframleiddum efnivið til að ná fram sterkum áhrifum og skapa verk sem er í senn afskaplega einfalt og ákaflega fallegt. En hún sýnir líka hvernig ögun og hófsemi í sköpun geta farið saman við stórhug og róttæka endursköpun. Fyrir það verður sýningin bæði áhrifamikil og eftirminnileg.

Jón Proppé